

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA BAJETI KUHUSU
UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZAKE KATIKA KIPINDI CHA KUENZIA
MWEZI JANUARI, 2016 HADI JANUARI, 2017**

Ofisi ya Bunge
S.L.P 941
DODOMA

Februari, 2016

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA BAJETI
KUHUSU UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZAKE KATIKA KIPINDI
CHA KUENZIA MWEZI JANUARI, 2016 HADI JANUARI, 2017**

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, naomba kuwasilisha Taarifa ya utekelezaji wa kazi za Kamati kuanzia mwezi Januari, 2016 hadi Januari, 2017, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016.

2.0 UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitekeleza majukumu yake kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015, Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016 pamoja na kuzingatia sheria na taratibu mbalimbali zilizowekwa kupitia Sheria za Fedha, Sera za Kodi na Sera za Fedha. Katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati ilikutana na Serikali na Taasisi zake pamoja na wadau mbalimbali zikiwemo Taasisi zisizo za kiserikali na Sekta Binafsi ambapo ushauri na maoni yao yalisaidia Kamati kuelewa vizuri changamoto wanazokabiliana nazo hasa katika masuala ya kodi na hivyo kuweza kuishauri Serikali ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia iliweza kujadiliana na Wizara na Taasisi za Serikali kuhusu Mipango ya Maendeleo na utekelezaji wa Bajeti ya Serikali. Kimsingi, vikao hivyo vya majadiliano na mashauriano vililenga kuisaidia Serikali kuboresha usimamizi na utekelezaji wa Bajeti na mipango yake pamoja na kuboresha ukusanyaji wa mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, zifuatazo ni kazi zilizotekelezwa na Kamati ya Bajeti katika kipindi cha kuanzia mwezi Januari hadi Desemba, 2016 na baadhi ya Taarifa za Kamati zilizowasilishwa Bungeni katika vipindi tofauti vya Bunge:-

- a) Kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa Bajeti ya Serikali ya mwaka 2015/16 kwa kipindi cha nusu mwaka na robo tatu mwaka

- b) Kupitia na kujadili Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa katika kipindi cha mwaka 2015/16 na Kupitia na Kujadili Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa kipindi cha mwaka 2016/17;
- c) Kupitia na kujadili Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa miaka mitano (2011/12 – 2015/16) na Mapendekezo ya Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano (2016/17-2020/21);
- d) Kutathmini na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa kipindi cha mwaka 2016/17 yatokanayo na vyanzo vya ndani na vyanzo vya nje.
- e) Kupitia na kujadili Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Fedha na Mipango kwa mwaka wa fedha 2015/16; pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2016/17;
- f) Kuchambua na kushauri Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2016 (*The Finance Act 2016*) na Muswada wa Sheria ya Manunuzi ya Umma wa Mwaka 2016 (*The Public Procurement (Amendment) Act 2016*);
- g) Kamati ilikutana na wadau mbalimbali wa masuala ya kodi na kujadili changamoto mbalimbali zilizojitokeza katika utekelezaji wa sheria za kodi;
- h) Kamati ilipitia na kujadili kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2017/18 na hatimaye kutoa maoni na ushauri wake;
- i) Kamati ilipitia na kujadili kuhusu Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2017/18 na hatimaye kutoa maoni na ushauri wake;
- j) Kamati iliendelea kufanya utafiti na uchambuzi wa vyanzo mbalimbali vya mapato.

2.1 TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2015/16 NA MAPENDEKEZO YA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/17

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua na kutathimini utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2015/16 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa mwaka 2016/17.

a) Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/16

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa kipindi cha mwaka 2015/16 unaonyesha kuwa Serikali ilipanga kukusanya na kutumia jumla ya shilingi **bilioni 22,495.5** kutoka kwenye vyanzo vya ndani na nje. Kati ya fedha hizo shilingi bilioni 13,475.6 ni mapato ya kodi na yasiyo ya kodi (asilimia 14.3 ya Pato la Taifa); shilingi bilioni 521.9 ni mapato ya halmashauri (sawa na asilimia 0.6 ya Pato la Taifa). Aidha, Washirika wa Maendeleo waliahidi kuendelea kutupatia misaada na mikopo ya jumla ya **shilingi bilioni 2,322.5** mwaka 2015/16. Kati ya fedha hizo, **shilingi bilioni 660.3** ilikuwa ni misaada na mikopo nafuu ya kibajeti, **shilingi bilioni 1,115.4** mikopo nafuu na misaada kwa ajili ya miradi ya maendeleo, **shilingi bilioni 347.8** ni fedha kwa ajili ya miradi iliyoko chini ya MCA (T) na Mifuko ya Pamoja ya Kisekta ni **shilingi bilioni 119**. Hadi kufikia June 2016 kiasi cha shilingi **trilioni 1.727.0** kilikuwa kimepokelewa sawa na asilimia 74 ya ahadi zote zilizotolewa. Mwenendo wa utoaji fedha za washirika wa maendeleo unaonyesha ni pungufu kwa **asilimia 26** ya fedha yote iliyotarajiwa kutolewa. Kamati haikupata majibu ya kuridhisha kuhusu sababu za Washirika wa Maendeleo kutotimiza ahadi zao kwa asilimia 100.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilipanga kukopa kutoka katika vyanzo vya ndani na nje shilingi **bilioni 6,175.5**. Kati ya fedha hizo, kiasi cha **shilingi bilioni 2,142.5** kilipangwa kukopwa kutoka nje na kiasi cha **shilingi bilioni 4,033** kilipangwa kukopwa kwenye soko la ndani. Hadi kufikia mwezi Juni 2016, Serikali ilikuwa imekopa mikopo ya ndani jumla ya **shilingi bilioni 5,304.9**. Hii ni sawa na **asilimia 132** ya kiasi kilichopangwa kukopwa kwa mwaka 2015/16. Kiasi hiki

kimeongezeka kwa **asilimia 32** zaidi ya kile kilichotarajiwa kukopwa na Serikali kutoka kwenye vyanzo vya ndani. Mwenendo huu unaonyesha kuwa Serikali inakopa zaidi ya kile kilichoidhinishwa na Bunge bila kufuata Sheria ya Bajeti, pia hatua hii ya kukopa zaidi ndani inaathiri ukuaji wa sekta binafsi hasa katika uhakika wa kupata mikopo katika Benki za kibiashara.

Mheshimiwa Spika, kuhusu mwenendo wa matumizi ya Serikali, hadi kufikia mwezi Juni 2016, Serikali ilitoa mgao wa matumizi wenye thamani ya **shilingi bilioni 21,108.9** sawa na asilimia 93.8 ya bajeti ya mwaka kwenda kwenye mafungu mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji wa bajeti. Kiasi hiki kilijumuisha **shilingi bilioni 1,541.8** ambayo yalikuwa malipo yaliyokwama ya mwaka 2014/15. Mchanganuo wa matumizi unaonyesha kuwa katika Bajeti iliyopita ya Mwaka 2015/16; **shilingi bilioni 16,017** zilikuwa ni matumizi ya kawaida ikijumuisha mishahara ya watumishi wa Serikali na Taasisi (**shilingi bilioni 6,562.9**) sawa na **asilimia 101.5** ya bajeti ya mwaka; **shilingi bilioni 6,480.9** kwa ajili ya ulipaji wa Deni la Taifa sawa na **asilimia 101** ya bajeti ya mwaka; **shilingi bilioni 170.3** ni kwa matumizi ya Halmashauri yaliyotokana na makusanyo yao na **shilingi bilioni 2,803** za matumizi mengineyo kwa Wizara, Taasisi, Idara na Tawala za Serikali za Mitaa sawa na **asilimia 80** ya bajeti ya mwaka.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilitoa kiasi cha shilingi bilioni 4,552.3 kwa ajili ya miradi ya maendeleo (sawa na asilimia 76.9 ya bajeti yote ya mwaka). Kamati ilibaini kuwa moja ya sababu ambazo zilisababisha Serikali kushindwa kutekeleza miradi yake ya maendeleo kwa kiwango kilichokusudiwa ni kwa sababu Serikali ililipa malipo yaliyokwama **mwaka wa fedha 2014/15** (Trilioni 1.5). Kamati inaona umefika wakati sasa, Serikali inapoandaa Bajeti ya mwaka unaofuata ijumuishe madeni/malipo ya mwaka unaoisha ambayo yatalipwa mwaka wa fedha wa kibajeti unaofuata. Vile vile kwa kuzingatia taarifa ilizotolewa na Wizara ya Fedha na Mipango mbele ya Kamati, hali inaonyesha kuwa kwa ujumla hali halisi ya utoaji wa fedha kwenye miradi ya maendeleo kwa kuzingatia ratiba ya utekelezaji wa miradi haikuwa ya kuridhisha. Aidha, kuongezeka kwa kasi ya

matumizi ya kawaida ya Serikali kumekuwa ni changamoto kubwa katika utekelezaji wa bajeti kwa upande wa miradi ya maendeleo ukizingatia kuwa fedha za makusanyo hugawanywa kulingana na matumizi ya wakati husika hivyo hakuna uwiano sawa kati ya matumizi ya kawaida na matumizi ya maendeleo.

b) Mapitio ya Mwenendo wa ukuaji wa Uchumi kwa Mwaka 2015/16

Mheshimiwa Spika, takwimu zinaonyesha kuwa uchumi umeendelea kuimarika na ukuaji wa Pato la Taifa ulifikia kiwango cha asilimia 7.0 kwa mwaka 2015 kama ilivyokuwa mwaka 2014. Kiwango hiki cha ukuaji wa Uchumi kimechangiwa kwa kiasi kikubwa na ukuaji wa mikopo ya sekta binafsi; kuongezeka kwa uwekezaji katika sekta ya ujenzi na miundombinu; kuongezeka kwa shughuli za habari na mawasiliano. Ukuaji huu pia ulichangiwa na kuongezeka kwa uwekezaji katika sekta ya uzalishaji umeme kulikosababisha kuongezeka kwa uzalishaji wa bidhaa za viwandani na huduma nyingine. Shughuli za kiuchumi zilizokuwa kwa kasi ya juu katika mwaka 2015 ni pamoja na habari na mawasiliano (asilimia 15); utawala wa umma (asilimia 12.6); ujenzi (asilimia 10.5); shughuli za fedha na bima (asilimia 10.4); na uchukuzi (asilimia 9.5).

Mheshimiwa Spika, ukuaji wa sekta ya kilimo haukua wa kuridhisha. Takwimu zinaonyesha kwamba katika mwaka 2015 sekta hii imekua kwa asilimia 3.0 ikilinganishwa na asilimia 3.4 kwa mwaka 2014. Ukuaji usioridhisha wa Sekta hii inayoajiri zaidi ya asilimia 70 ya Watanzania unazorotesha juhudi za Serikali za kupunguza umaskini hasa maeneo ya vijijini.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mwenendo wa bei unaonyesha kwamba Wastani wa mfumuko wa bei katika mwaka 2015 umeendelea kuwa katika kiwango cha tarakimu moja. Wastani wa mfumuko wa bei kwa mwaka 2015 ulipungua na kufikia asilimia 5.6 ikilinganishwa na asilimia 6.1 mwaka 2014. Katika kipindi cha Januari hadi Juni 2016, wastani wa mfumuko wa bei ulikuwa asilimia 5.6 ikilinganishwa na asilimia 4.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2015. Mwezi Julai 2016, mfumuko wa bei ulikuwa asilimia 5.1 ukilinganisha na asilimia 6.4 Julai 2015. Aidha, katika kipindi kama hicho, mfumuko wa bei wa chakula ulikuwa

asilimia 7.8 ikilinganishwa na asilimia 10.5; mfumuko ambao haujumuishi chakula na nishati umekuwa asilimia 2.6 ikilinganishwa na asilimia 2.1 Julai 2015.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio yanayoelezwa na Serikali kuhusu ukuaji wa uchumi na mwenendo mzuri wa mfumuko wa bei, Kamati inaona ukuaji wa uchumi huu bado haujaweza kumfikia mwananchi wa kawaida. Pato la mwananchi wa kawaida bado ni dogo sana na asilimia kubwa ya wananchi wetu wanaishi kwa kipato cha chini ya dola moja ya kimarekani kwa siku. Kiuhalisia kwa kuangalia gharama za maisha katika maeneo yetu, Mfumuko wa bei za bidhaa ni zaidi ya huu unaonyeshwa kwenye takwimu zinazotolewa na Serikali hasa kwa bidhaa kama sukari, mchele na mafuta ya kula.

Mheshimiwa Spika, aidha kwa upande wa Deni la Taifa hadi kufikia mwezi Juni, 2016 lilikuwa Dola za Kimarekani bilioni 23.2 ikilinganishwa na Dola za Kimarekani bilioni 19.69 Juni, 2015 hii ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia 18. Kwa mujibu wa maelezo ya Serikali tathmini inaonyesha kuwa deni hili ni himilivu (Debt Sustainability Assessment) kwa kuzingatia viashiria vilivyowekwa, hata hivyo Kamati imebaini kwamba ukuaji wa kasi wa deni la Taifa kwa kiwango cha asilimia 18 kwa mwaka mmoja tu unaweza kusababisha deni hili kutokuwa himilivu na hivyo kuilazimu Serikali kutumia kiasi kikubwa cha mapato yake inayokusanya kwa kila mwezi kulipia deni hilo, suala ambalo linaweza kusababisha Serikali kushindwa kugharamia bajeti yake.

c) Mapendekezo ya Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/17

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia hotuba ya Waziri wa Fedha na Mipango na Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016 iliainisha tozo na kodi mbalimbali zilizokuwa na lengo la kuongeza au kupunguza viwango vya kodi kwenye maeneo mbalimbali pamoja na kupunguza misamaha ya kodi kwenye maeneo mengine; na hivyo kuongeza makisio ya mapato kutoka **Shilingi trilioni 22.49** kwa mwaka wa fedha 2015/16 hadi Shilingi **trilioni 29.53** kwa mwaka wa fedha 2016/17.

Ongezeko hilo la **Shilingi trilioni 7** ni sawa na ongezeko la asilimia 31 ya bajeti ya mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Kamati iliyowasilishwa hapa Bungeni tarehe 10 Juni 2016 kuhusu Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2016/17 ilionyesha kuwa **Shilingi trilioni 17.7**; sawa na **asilimia 60 ya Bajeti yote** zitatumika katika **Matumizi ya Kawaida** na **Shilingi trilioni 11.8**; sawa na **asilimia 40** ya Bajeti yote zitatumika kwa ajili ya **Matumizi ya Maendeleo**. Hatua hii ilifikiwa baada ya Serikali kuongeza makadirio ya mapato ya ndani kwa asilimia 32; makadirio ya mapato ya mamlaka za Serikali za Mitaa kuongezeka kwa asilimia 28; makadirio ya Misaada na mikopo toka nje kuongezeka kwa asilimia 55; makadirio ya mikopo ya ndani kuongezeka kwa asilimia 33; makadirio ya matumizi ya kawaida kuongezeka kwa asilimia 7 na makadirio ya matumizi ya maendeleo kuongezeka kwa asilimia 100.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa Sheria mpya ya Kodi ya Ongezeko la Thamani(VAT) ya mwaka 2014 imewezesha Makusanyo ya VAT kuongezeka kwa **asilimia 11** kutoka **Shilingi milioni 2,210.1** kwa kipindi cha Julai 2014 hadi Machi 2015 na kuwa **Shilingi milioni 2,444.4** kwa kipindi cha Julai 2015 hadi machi 2016. Kwa upande wa misamaha ya kodi, takwimu zinaonesha kuwa katika kipindi cha mwaka **2000/01 hadi 2014/15** misamaha ya kodi ilikuwa ni wastani wa **asilimia 2.3** ya Pato la Taifa; na katika kipindi cha kuanzia Julai 2015 hadi Machi 2016 misamaha ya kodi imeshuka na kuwa **asilimia 0.84** ya Pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, Serikali katika kipindi cha mwaka 2015/16 ilivuka lengo la ukusanyaji wa mapato yasiyo ya kodi kwa kukusanya shilingi bilioni 1,188.15 sawa na asilimia 107 ya makadirio ya ukusanyaji wa shilingi bilioni 1,112.68. Hata hivyo, Serikali haikufikia lengo ukusanyaji wa mapato ya Halmashauri kwa kukusanya shilingi bilioni 425.9 sawa na asilimia 82 ya makadirio ya kukusanya shilingi bilioni 521.9.

2.2 HOJA ZA KAMATI ZA BUNGE ZA KISEKTA ZENYE MASLAHI YA KITAIFA

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea hoja mbalimbali zenye maslahi ya kitaifa ambazo zilibainishwa na Kamati za Bunge za Kisekta zilipokuwa zikichambua utekelezaji wa Bajeti za Wizara wanazosimamia kwa mwaka wa fedha 2015/16 na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/17.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea hoja thelathini na tano (35) zenye maslahi ya Kitaifa kutoka kwa Kamati za Bunge za Kisekta. Kati ya hoja hizo, hoja ishirini na saba (27) zilihusu maombi ya fedha za nyongeza kwenye Wizara na Taasisi mbalimbali kwa mwaka 2016/17 na hoja 8 zilihusu masuala mengine, mfano maombi ya fedha za miradi ya maendeleo kwa mwaka 2015/16 na fedha za matumizi ya kawaida ambazo zilikuwa hazijatolewa. Hata hivyo, baada ya majadiliano ya Wizara husika kwa mara ya kwanza Mawaziri wa Wizara husika waliihakikishia Kamati kuwa fedha walizotengewa zitatoshwa kutekeleza majukumu ya Wizara zao na hivyo kupelekea hoja kupungua na kubaki hoja tano (5) tu.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya mashauriano kuhusu hoja hizo tano zilizopitishwa na Kamati ya Uongozi na kisha kujadiliwa na Bunge yameainishwa katika jedwali Na. 1 hapo chini;

Jedwali Na. 1: Matokeo ya Mashauriano kati ya Kamati ya Bajeti na Wizara ya fedha na Mipango kuhusu Bajeti ya Serikali ya mwaka 2016/17

Na	FUNGU	HOJA	MATOKEO YA MASHAURIANO
1	FUNGU 31: OFISI YA MAKAMU WA RAIS-MAZINGIRA	Kutenga fedha kwa ajili ya Mfuko wa Hifadhi ya Mazingira	Kamati ilijiridhisha kuwa Kiasi cha shilingi bilioni 2.1 kilitengwa kwa ajili ya upandaji wa miti chini ya Mfuko wa Mazingira.
2	FUNGU 49: WIZARA YA MAJI NA UMWAGILIAJI	Kuongeza tozo ya shilingi 50 kwa kila lita ya mafuta petrol/diesel na kufika shilingi 100 ili fedha itakayopatikana ipelekwe kwenye Mfuko wa Taifa wa Maji kwa ajili ya kutekeleza mradi wa maji	Kamati ya Bajeti na Serikali hawakufikia makubaliano.

		vijijini	
3	FUNGU 56: OFISI YA RAIS – TAMISEMI	Ujenzi wa Zahanati na Vituo vya Afya ndani ya miaka 5 (2016 – 2020).	Kamati ilipendekeza kuwa kiasi cha shilingi bilioni 30 zitolewe kwa ajili ya utekelezaji wa Ujenzi wa Zahanati na vituo vya Afya nchini. Hata hivyo, Serikali iliomba ikafanyie kazi suala hili ili kujua gharama halisi za utekelezaji wa pendekezo hilo.
4	FUNGU 96: WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO	Serikali itoe kwa Shirika la Taifa la Utangazaji (TBC) kiasi cha shilingi bilioni 18 katika mwaka huu wa Fedha ili uboreshaji wa Mradi wa Upanuzi wa Usikivu uanze mara moja na TBC iweze kusikika katika wilaya 81 zilizobaki.	Kamati ya Bajeti na Serikali hawakufikia makubaliano.
5	FUNGU 22: HAZINA	Mradi wa Milioni 50 kwa kila Kijiji. Mradi huu unalenga "Kutenga Kiasi cha Milioni 50 kila Kijiji kwa ajili ya kukopesha Vikundi vya Wajasiriamali kupitia Ushirika wa Kuweka na Kukopa (SACCOS) katika vijiji husika".	Kamati imeshauriana na kukubaliana na majibu ya Serikali kuhusiana na hoja hii. Kamati iliridhia kiwango cha shilingi bilioni 59.5 (<i>asilimia 47 ya mahitaji kwa mwaka wa Fedha 2016/17</i>) kilichotengwa kwa ajili ya kutumika kama Mpango wa Majaribio (<i>Pilot Program</i>) kwa Wilaya zote. Kamati ilisisitiza takwimu za idadi za vijiji na mitaa ziangaliwe vizuri ili kiasi kitakachotolewa kwa kila mwaka iwe 20% ya mahitaji halisi kwa kipindi chote cha utekelezaji wa Mpango huu.

Mheshimiwa Spika, Pia, katika kutatua changamoto ya kuchelewa upelekaji wa fedha kwa baadhi ya mafungu katika bajeti ya mwaka wa fedha 2015/16 Kamati ilishauriana na Serikali na kufanikiwa kupeleka fedha kwenye mafungu hayo ili yameze kukamilisha majukumu yao ya mwaka husika.

**Jedwali Na. 2: Matokeo ya Mashauriano kati ya Kamati ya Bajeti na
Wizara ya fedha na Mipango kuhusu utekelezaji wa Bajeti
ya Serikali ya Mwaka 2015/16**

Na	Miradi	Fedha zilizotolewa/ Ahadi ya Serikali
1.	Fedha za Maendeleo Shirika la Utangazaji TBC	Serikali ilitoa fedha za maendeleo za TBC Shilingi milioni 800 kati ya Shilingi 1 bilioni zilizoidhinishwa mwaka 2015/16.
2.	Fidia ya Mradi wa Kurasini	Serikali ilitoa bilioni 3.2 za kulipa fidia kwa ajili ya Mradi wa <i>Kurasini Logistic Hub</i> .
3.	Mradi wa Umeme Vijijini (REA)	Serikali ilitoa Shilingi bilioni 80 kati ya shilingi bilioni 161 zilizosalia kupelekwa mradi wa REA.
4.	Mfuko wa Maji	Serikali iliahidi kutoa fedha zilizobaki za mfuko wa maji Shilingi bilioni 86. 811.
5.	Railway Development Levy (1.5%)	Serikali iliahidi kupeleka fedha zilizokusanywa kati ya Desemba 2015 mpaka Machi 2016, kwenye mfuko wa Reli.
6.	Fedha za Mfuko wa Mahakama	Serikali imetoa shilingi Bilioni 2.5 kwa ajili ya uanzishwaji wa Mahakama ya Rushwa na Makosa ya Uhujumu Uchumi.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo haya ya kina, naomba nikiri kwamba mchakato wa maandalizi ya bajeti ya mwaka 2016/17 ulikuwa na changamoto nyingi hasa katika eneo la majadiliano na Serikali kuhusu kuongeza fedha kwa ajili ya matumizi ya baadhi ya mafungu ambayo Kamati iliona kuna umuhimu wa kuongezewa fedha, lakini kwa kupitia miongozo mbalimbali kutoka kwako pamoja na busara za Kamati, tulifanikiwa kutekeleza jukumu hili. Aidha, changamoto hizi zimechukuliwa kama chachu itakayoaidia Kamati katika kutekeleza jukumu hili wakati wa uchambuzi wa Bajeti ya Serikali katika mwaka wa fedha 2017/18.

2.3 MAPENDEKEZO YA MPANGO WA PILI WA MAENDELEO WA TAIFA WA MIAKA MITANO (2016/17-2020/21) NA MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2016/17.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua na kujadiliana na Serikali kuhusu Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2016/17 iliyowasilishwa Bungeni na Wizara ya Fedha na Mipango. Baada ya majadiliano hayo Kamati iliwasilisha Bungeni Taarifa zake zenye maoni na mapendekezo tarehe 01 Februari, 2016 na tarehe 20 Aprili, 2016 kama inavyoelekezwa katika Kanuni ya 94 (5) (a) na hatimaye Bunge liliridhia mapendekezo husika.

Mheshimiwa Spika, Kabla ya kutoa mapendekezo kuhusu Mpango wa Pili wa Maendeleo wa miaka mitano (2016/17 – 2020/21), Kamati ilifanya mapitio ya tathimini ya Utekelezaji wa Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano (2011/12 - 2015/16) ambapo kimsingi utekelezaji wa Mpango huo ulikuwa ni asilimia 60 tu ya malengo yaliyowekwa. Sababu zilizotolewa na Serikali za kutofikia malengo ya utekelezaji wa Mpango huu ni ukosefu wa fedha za kugharamia mipango husika; ufuatiliaji na usimamizi hafifu wa tathimini ya utekelezaji; kutotumia fursa za kiuchumi kwa ustawi wa nchi; upatikanaji hafifu wa nishati ya umeme; kudumaa kwa ukuaji wa sekta binafsi pamoja na upatikanaji mdogo wa rasilimali watu wenye ujuzi na elimu ya kutosha.

Kamati ilijulishwa kwamba utekelezaji wa Mpango wa maendeleo wa miaka mitano unategemea kwa kiasi kikubwa ushiriki wa Sekta Binafsi. Sekta Binafsi ya ndani ambayo ndiyo ingetoa mchango ambao ungeleta manufaa zaidi kwa nchi bado ni changa na hivyo haina uwezo wa kushiriki kwa kiwango ambacho Serikali inakitegemea. Aidha, Kamati haijaweza kuthibitisha kama Serikali imeweza kukaa na Sekta Binafsi na kuweka mikakati itakayowezesha Sekta Binafsi kushiriki kikamilifu katika utekelezaji wa mipango ya Serikali. Bado kuna umuhimu mkubwa wa Serikali kuitengenezea mazingira mazuri sekta binafsi ya kufanya biashara na kushirikiana na Serikali katika utekelezaji wa miradi ya kimkakati ya maendeleo.

2.4 MISWADA YA SHERIA ILIYOPITISHWA NA KAMATI YA BAJETI

2.4.1 Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kwamba tarehe 08/06/2016, Waziri wa Fedha na Mipango aliwasilisha Bungeni Mapendekezo ya Serikali kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/17, na kuelezea hatua mbalimbali za kodi, ushuru, ada na tozo zitakazochukuliwa na Serikali kwa madhumuni ya kupata Mapato ya kugharamia Bajeti yake kwa mwaka wa fedha 2016/17.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza suala hili, Kamati ilipitia na kujadili Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016 na kushauriana na Serikali katika maeneo mbalimbali ya muswada yaliyohitaji ufafanuzi. Aidha, Kamati ilikutana na wadau mbalimbali wa masuala ya kodi na kupata maoni yao kupitia kikao cha wadau (*Public Hearing*). Kupitia vikao hivi, Kamati iliweza kuona mantiki ya Serikali kuhusu mapendekezo iliyoyaleta yaliyokuwa na lengo la kubainisha kisheria hatua kadhaa za mfumo wa kodi na ushuru kwa kuweka, kurekebisha, kupunguza au kufuta viwango vya kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali. Kamati ilikamilisha jukumu hili kwa kuwasilisha Bungeni maoni na mapendekezo yake kuhusu Muswada wa Fedha wa mwaka 2016 na baada ya majadiliano Bunge lako Tukufu liliidhinisha hatua mbalimbali za kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali zilizoanza kukusanywa na Serikali kuanzia tarehe 1 Julai, 2016.

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari Sheria zifuatazo zilifanyiwa marekebisho katika Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016;

i Sheria ya Makampuni, Sura 212

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebishwa katika kifungu cha 458 ili kuweka sharti kwa Msajili wa Makampuni kuwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania taarifa zitakazoweza utekelezaji wa Sheria mbalimbali za kodi.

ii **Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kielektroniki, Sura 306**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho kwa kufuta kifungu cha 26 na kukiandika upya ili;

- a) Makampuni ya mawasiliano yenye leseni ya kujenga miundombinu ya mawasiliano (Network Facilities) na yenye leseni ya kutoa huduma za mawasiliano ya simu ya kielektroniki (Network Services or Application Services) kuwa na umiliki wa watanzania usiopungua aslimia 25 ya mtaji wa Kampuni katika kipindi chote cha uhai wa leseni yake;
- b) Kwa makampuni yenye leseni ya huduma ya utangazaji (Content Service Licensee) kuwa na umiliki wa kitanzania usiopungua asilimia 51 ya mtaji katika kipindi chote cha leseni;
- c) Kiwango cha chini cha asilimia 25 ya umiliki upatikane kupitia umiliki wa umma kwa mujibu wa Sheria ya Soko la Mitaji na Dhamana;
- d) Makampuni yaliyoainishwa hapo juu ambayo tayari yalikuwa yanafanya biashara nchini kabla ya tarehe 01 Julai, 2016, yanatakiwa yajisajili katika soko la Hisa ndani ya kipindi cha miezi 6 kuanzia tarehe 1 Julai, 2016.
- e) Makampuni ambayo yatasajiliwa kuanzia tarehe 01 Julai, 2016 yatatakiwa kujisajili katika soko la hisa na kuuza hisa ndani ya miaka 2 toka kuanzishwa kwake.

iii **Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebishwa katika kifungu mbalimbali kwa malengo yafuatayo:-

- a) Marekebisho ya kifungu cha 124 kifungu kidogo cha 6A kwa lengo la kuzuia ukwepaji kodi kwa baadhi ya kampuni za simu zisizo waaminifu kwa kutoza ushuru wa bidhaa wa asilimia 10 kwenye ada zinazotowwa na watoa huduma ya simu katika kutuma na kupokea fedha badala ya ushuru huo kutozwa tu kwenye kutuma fedha pekee.

- b) Kuongeza ushuru kwenye samani zinazoagizwa kutoka nje kwa lengo la kuhamasisha matumizi ya samani zinazotengenezwa kwa kutumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini, kuongeza ajira na kuongeza mapato ya Serikali.
- c) Kufanya marekebisho ya viwango maalum vya kodi (specific duty rates) vya bidhaa zisizo za petrol kwa kiwango cha mfumuko wa bei wa asilimia 5.
- d) Upigaji marufuku utengenezaji, uuzaji, ununuzi na matumizi ya mifuko ya plastiki yenye kipimo cha unene chini ya microns 50;
- e) Kuondolewa kwa misahama ya kodi kwa vyombo vyote vya ulinzi na usalama kwa kuwapa posho kwa ajili ya mahitaji muhimu. Posho hii kwa sasa inatolewa kwa vyombo vya ulinzi na usalama.

iv Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebishwa katika kifungu mbalimbali kwa malengo yafuatayo:-

- a) Kupunguza kiwango cha chini cha kutoza kodi ya mapato yanayotokana na ajira kutoka asilimia 11 hadi asilimia 9.
- b) Kuweka mfumo maalum wa kuzuia upotevu wa mapato kwenye sekta ya madini, gesi na mafuta. Mabadiliko haya yalifanyika kwa kurekebisha vifungu mbalimbali pamoja na kutoa tafsiri ya baadhi ya maneno ambayo yalikuwa yanatoa mwanya wa ukwepaji wa kodi katika sekta ya madini, gesi na mafuta.

v Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura 237

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho katika kifungu cha 53(3) ili kumpa mamlaka Waziri mwenye dhamana na masuala ya Mahakama kuwasilisha Bungeni bajeti ya Mfuko wa Mahakama, badala ya Waziri mwenye dhamana na masuala ya fedha kama ilivyo hivi sasa. Lengo la marekebisho ni kuleta usimamizi katika utekelezaji wa Bajeti ya Mfuko wa Mahakama.

vi **Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa Sura 290 Kwanza,**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho ili kuondoa mgongano wa kisheria baina ya Sheria hii na marekebisho yanayopendekezwa chini ya Sheria ya Kodi za Majengo, Sura 289 ili kuiwezesha TRA kukusanya kodi ya majengo.

vii **Jedwali la Kwanza la Sheria ya Magari (Kodi ya Usajili na Uhamisho wa Umiliki)**

Mheshimiwa Spika, Jedwali hili lilirekebishwa katika Sura 124 ili kulinda thamani halisi ya fedha na kuongeza mapato ya Serikali kwa kurekebisha aya ndogo ya 3 ili kuongeza viwango vya usajili wa magari kutoka shilingi 150,000 hadi shilingi 250,000 kwa kila gari, kupandisha ada ya usajili wa namba binafsi za magari kutoka shilingi 5,000,000 hadi shilingi 10,000,000 kwa kila baada ya miaka mitatu pamoja na kuongeza viwango vya usajili wa pikipiki kutoka shilingi 45,000 hadi shilingi 95,000 kwa kila pikipiki;

viii **Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura 115**

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 29 (3) kilirekebishwa ili kuwezesha bajeti ya mfuko wa Bunge kuwasilishwa Bungeni na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Bunge badala ya Waziri wa fedha kama ilivyo hivi sasa. Lengo la marekebisho haya ni kuleta uwajibikaji katika usimamizi wa Bajeti ya Mfuko wa Bunge.

ix **Sheria ya Reli, Sura 170,**

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 20A kilirekebishwa ili kuongeza orodha ya bidhaa ambazo hazitatozwa tozo ya reli. Bidhaa hizo ni pamoja na madawa na vifaa vya madawa, mbolea na bidhaa zilizopewa msamaha wa ushuru wa forodha kwa mujibu wa Jedwali la Tano la Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Lengo la hatua hii ni kuondoa ukinzani uliopo baina ya Sheria hii na Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.

x **Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania Sura 399**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho ili kuipa uwezo Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kukusanya kodi ya majengo pamoja na mapato mengine yasiyo ya kodi yanayokusanywa na Taasisi nyingine za Serikali.

xi **Sheria ya Utawala wa Kodi, Sura 438**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho, ili kuiwezesha TRA kutoza kodi sahihi kwenye mikataba ya kupangisha nyumba, katika maeneo mbalimbali hususan pale ambapo mikataba husika imeghushiwa ili kubainisha kiwango kidogo cha kodi ya pango kwa lengo la kukwepa kodi, kuweka sharti kwa kampuni zinazojishughulisha katika sekta ya ujenzi, madini, mafuta na gesi kuwasilisha taarifa ya wakandarasi wanaotoa huduma katika sekta hizo kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania.

Sheria hii pia ilimpa mamlaka Waziri wa Fedha baada ya kufanya mashauriano na Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato, kusamehe riba inayotozwa kwa walipa kodi wanaochelewa kulipa kodi, iwapo ataona kuna sababu ya msingi ya kusamehe riba husika.

Sheria hii mpya pia inaweka adhabu kwa walipa kodi wanaochelewa kulipa kodi pamoja na kuweka adhabu dhidi ya makosa ya kutotumia mashine za kodi za kielektroniki (EFD). Lengo la mapendekezo haya ni kuongeza kiwango cha adhabu ili kutekeleza uamuzi wa Serikali wa kuhakikisha wafanyabiashara wanatumia mashine za kodi za kielektroniki.

xii **Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289**

Sheria hii ilifanyiwa marekebisho ili kuweka utaratibu utakaotumiwa na Waziri mwenye dhamana ya Fedha kwa kushirikiana na Waziri mwenye dhamana na Serikali za Mitaa katika kukusanya kodi ya pango.

xiii **Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebishwa kwa malengo yafuatayo:-

- c) Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) pale ambapo bidhaa moja inakuwa imesamehewa kodi kwa kiasi fulani na kiasi inatozwa kodi. Pia
- b) Kuwezesha bidhaa zinazotengenezwa Tanzania Bara na kuuzwa Zanzibar zitozwe Kodi ya Ongezeko la Thamani upande wa Zanzibar. Lengo la hatua hii ni kuondoa utaratibu uliokuwepo hapo awali wa kufanya marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenda Zanzibar kwa kuwa Sheria ya Kodi hiyo inayotumika sasa haina kifungu kinachoruhusu marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenda Zanzibar kama ilivyokuwa kwenye sheria iliyofutwa. Kwa kuwa kila upande wa Muungano unayo Sheria yake ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, kodi hii itatozwa sehemu ambako bidhaa au huduma itatumika, yaani "destination principle". Kwa msingi huo, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar itakuwa inakusanya kodi hii kwa bidhaa zinazozalishwa Tanzania Bara na kupelekwa Zanzibar.

Marekebisho katika Sehemu ya Kwanza ya Jedwali la Msamaha wa VAT

Marekebisho katika jedwari hili yalifanyika ili;

- a) Kuongeza vifaa vya kilimo vilivyosamehewa Kodi ya Ongezeko la Thamani;
- b) Kusamehe VAT kwenye maharage ya soya, mbogamboga zote na mazao ya mifugo yakiwa hayajasindikwa kama yanavyoonekana kwenye Sheria ya Ushuru wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki.
- c) Kuongeza vitamini na virutubishi kwenye orodha ya vifaa na madawa muhimu yaliyoidhinishwa na Waziri wa Afya, Ustawi wa Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa ajili ya kupata msamaha wa kodi na pale vitakapouzwa au kuingizwa nchini na Taasisi za Serikali. Vitamini na virutubishi hivyo huongezwa kwenye vyakula ili kuboresha lishe kama njia mojawapo ya kuimarisha afya ya jamii;
- d) Kuondoa msamaha wa VAT kwenye vipuri vya ndege;

- e) Kuondoa msamaha wa VAT kwenye vyombo vyote vya ulinzi na usalama kwa kuwapa posho kwa ajili ya mahitaji muhimu;

Marekebisho ya Jedwali hili yaliyopingwa kwa kiasi kikubwa na wafanyabiashara na baadhi ya wabunge

- a) Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye ada za huduma za kibenki zinazotozwa na benki hizo ili kupanua wigo wa kodi isipokuwa huduma zinazotolewa bila malipo ya ada.
- b) Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye huduma za utalii hususan kuongoza watalii, kuendesha watalii, utalii wa majini, kuangalia wanyama na ndege wa porini, kutembelea hifadhi na usafirishaji wa watalii ardhini.

xiv **Sheria ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi stadi, Sura 82**

Sheria hii ilifanyiwa marekebisho ili kupunguza tozo ya kuendeleza ufundi stadi kutoka kiwango cha sasa cha asilimia 5 hadi asilimia 4.5. Lengo la hatua hii ni kuwapatia nafuu ya mzigo wa tozo waajiri na kuhamasisha ulipaji wa kodi kwa hiari pasipo shuruti.

Maeneo mengine yaliyofanyiwa marekebisho kwenye Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016

- a) Kuorodhesha Wakala na Taasisi zote za udhibiti na usimamizi zilizo chini ya Msajili wa Hazina kuchangia asilimia 15 ya mapato yake ghafi katika Mfuko Mkuu wa Serikali. Aidha, Taasisi ya Arusha International Conference Centre iliondolewa katika orodha ya Taasisi zinazotakiwa kuchangia asilimia 15 ya mapato ghafi, badala yake iliorodheshwa katika orodha ya taasisi zinazotakiwa kutoa gawio (Dividend) kwa Serikali kwa sababu taasisi hii inafanya biashara. **Hatua imetekelezwa na Waziri wa Fedha na Mipango.**
- b) Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotozwa na Mamlaka ya Chakula na dawa. **Hatua hii imetekelezwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Afya.**

- c) Kufuta baadhi ya ada na tozo zinazotozwa na Bodi ya Pamba, Bodi ya Chai, Bodi ya Kahawa na Bodi ya Korosho. **Hatua hii imetekelezwa na Waziri mwenye dhamana na masuala ya Kilimo.**

2.4.2 Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Ununuzi wa Umma wa Mwaka 2016 (*The Public Procurement (Amendment) Act 2016*)

Mheshimiwa Spika, tarehe 28 Juni 2016 Kamati iliwasilisha Bungeni maoni na mapendekezo yake kuhusu Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Ununuzi wa Umma. Bunge lilipitisha muswada huo kwa lengo la kuongeza ufanisi katika ununuzi wa Umma kwa kuondoa mapungufu yaliyopo katika Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2011 kwa kupunguza gharama na muda wa michakato ya manunuzi Serikalini. Aidha, Muswada huo mpya ulitegemewa kutoa upendeleo kwa kampuni za ndani, vikundi maalum, malighafi na bidhaa zinazozalishwa nchini pamoja na kuweka viwango mahsusi kwa bidhaa zitakazotumiwa na Serikali. Muswada huo ulisaini kuwa Sheria tarehe 7 Julai, 2016 na Mheshimiwa Rais.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla Sheria ya Ununuzi wa Umma kupitia muswada huo imefanyiwa marekebisho yafuatayo:-

- a) Kuweka sharti la kutenga kazi kwa ajili ya wakandarasi wa ndani kwa kuhusisha wazabuni wa ndani katika manunuzi na kuwajumuisha au kuwashirikisha kwenye kazi hizo pamoja na wazabuni wa nje.
- b) Kuweka kifungu cha dharura ili kuwezesha vitu vya kuokoa uhai na vinginevyo kununuziwa kwa dharura pindi inapobidi.
- c) Kutoa fursa kwa Taasisi na Makampuni ya Umma yanayofanya biashara kuwa na utaratibu wake wa kufanya maamuzi ili yaweze kujiendesha kibiashara.
- d) Kuweka masharti ya kufanya manunuzi kwa kuzingatia thamani ya fedha kwa bidhaa mbalimbali zitakazotumika Serikalini ikiwemo ununuzi wa magari.

- e) Kuondoa sharti la kuwepo kwa mikataba baina ya Wakala wa Huduma ya Ununuzi Serikalini (GPSA) na wazabuni iliyofungamanishwa na bei. Hatua hii itaondoa upangaji wa bei elekezi kwa watoa zabuni, kupunguza urasimu na kuongeza uwazi na uwajibikaji katika manunuzi ya Serikali.
- f) Kupunguza muda wa mchakato wa manunuzi pamoja na muda wa mzabuni kuwasilisha malalamiko kwa Afisa Masuuli kutoka siku 28 hadi siku 7;
- g) Kurekebisha Kanuni ili kupunguza muda wa mchakato wa zabuni za ununuzi wa bidhaa, kandarasi za ujenzi na huduma kutoka wastani wa siku 91 zilizobainishwa katika Kanuni hadi siku 49 kwa zabuni za kimataifa na kutoka wastani wa siku 100 hadi siku 56 kwa zabuni za kimataifa.

2.5 UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA ROBO YA KWANZA YA MWAKA WA FEDHA 2016/17

2.5.1 Mapato ya Serikali

a) Mapato ya Ndani

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha robo ya kwanza ya Mwaka wa fedha 2016/17 **mapato ya kodi** yalifikia shilingi bilioni 3,462.5 sawa na asilimia 99 ya lengo la kukusanya bilioni 3,509.1. takwimu zinaonyesha kodi zilizovuka lengo ni pamoja na ushuru wa forodha (asilimia 105), ushuru wa bidhaa nje (asilimia 105), na kodi ya Ongezeko la Thamani ndani (asilimia 117). Hata hivyo kodi ya ushuru wa bidhaa ndani (asilimia 91), kodi ya Ongezeko la Thamani nje (asilimia 88) na Kodi ya mapato (asilimia 95) hazikuweza kufikia malengo ya robo mwaka.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa **mapato yasiyo ya kodi** yalifikia shilingi bilioni 362.5 sawa na asilimia 54 ya lengo la kukusanya shilingi bilioni 672.0. Aidha, **mapato ya Halmashauri** yalikuwa shilingi bilioni 117 sawa na asilimia 70 ya lengo la kukusanya shilingi bilioni 166.4. Mwenendo wa takwimu hizi unaonyesha kuwa bado Serikali ina kazi ya zaidi kuhakikisha inafikia malengo iliyojiwekea katika maeneo haya ili kuweza kugharamia bajeti yake.

Mheshimiwa Spika, Serikali katika kipindi cha robo mwaka ya kwanza ya mwaka wa fedha 2016/17 Serikali ilikopa jumla ya shilingi bilioni 1,115 sawa na asilimia 83 ya lengo la shilingi bilioni 1,344.

b) Misaada na mikopo ya masharti nafuu na masharti ya kibiashara kutoka nje

Mheshimiwa Spika, mwaka wa fedha 2016/17 washirika wa maendeleo waliahidi kutoa kiasi cha shilingi bilioni 3,600.8. Kati ya fedha hizi, shilingi bilioni 483 ni misaada na mikopo ya kibajeti, shilingi bilioni 372 ni Mifuko ya Pamoja ya Kisekta na shilingi bilioni 2,745 ni Miradi ya Maendeleo. Hata hivyo takwimu zinaonyesha hadi kufiki mwezi Septemba 2016 kiasi kilichopokelewa ni shilingi bilioni 285, sawa na asilimia 16 ya lengo la robo mwaka kwa mchanganuo wa mikopo na misaada ya kibajeti shilingi bilioni 36 (sawa na asilimia 80), Mifuko ya Pamoja ya Kisekta bilioni 57 (sawa na asilimia 36) na miradi ya maendeleo shilingi bilioni 192 (sawa na asilimia 12) ya lengo la robo mwaka. Aidha, kwa upande wa mikopo yenye masharti ya kibiashara bado Serikali inaendelea kufanya majadiliano na taasisi za fedha za kimataifa pamoja na mabanki kuweza kupata mikopo hiyo kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo kama ilivyoidhinishwa kwenye bajeti ya Mwaka 2016/17.

Mheshimiwa Spika, sura hii inaonyesha bado tunachangamoto kubwa ya kuweza kugharamia bajeti yetu kwa kutegemea fedha za wafadhili na hivyo kuna uwezekano mkubwa tusiweze kufikia malengo yetu hasa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

2.5.2 Matumizi ya Serikali

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa matumizi, Serikali imeendelea kuwianisha na mapato yanayopatikana katika kipindi cha robo mwaka na kipaumbele kimekuwa kwa matumizi yasiyoepukika hasa kwenye mishahara, matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Takwimu zinaonyesha kuwa katika kipindi cha robo kwanza ya Mwaka 2016/17, Serikali ilitoa mgawo wa fedha wa shilingi bilioni 5,624.6 (sawa na

asilimia 92 ya lengo); ambapo kwa ajili ya matumizi ya kawaida Serikali ilitoa shilingi bilioni 4,388.2 (sawa na asilimia 101 ya lengo) na matumizi ya maendeleo shilingi bilioni 1,199.2 (sawa na asilimia 69 ya lengo).

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, pamoja na Serikali kuweza kuvuka lengo la kupeleka fedha za matumizi ya kawaida, hata hivyo Serikali haikupeleka fedha yoyote kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli za utawala kwa Halmashauri zote nchini. Pia, Serikali ilipeleka asilimia 19 tu ya fedha za matumizi ya kawaida zilizotengwa kwa ajili ya kugharamia sekta ya afya. Hali hii imesababishwa na baadhi ya mafungu kupewa fedha nyingi zaidi ya zile zilizokuwa zimepangwa kutolewa katika kipindi husika.

Mheshimiwa Spika, pamoja na azma ya dhati ya Serikali ya kukamilisha miradi ya maendeleo, kamati haikuridhishwa na Serikali kutofikia lengo la upelekaji wa fedha za maendeleo katika robo ya kwanza ya bajeti ya Mwaka wa fedha 2016/17. Takwimu zinaonyesha kuwa ni mafungu yaliyoathirika zaidi ni pamoja na Ofisi ya Bunge (asilimia 0); Tume ya Taifa ya Umwagiliaji (asilimia 0); Wizara ya Mifugo (asilimia 0); Idara ya Zimamoto na uokoaji (asilimia 0); na Mamlaka za Serikali za Mitaa (wastani wa asilimia 57 tu).

2.6 MWONGOZO WA KUTAYARISHA MPANGO NA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/17

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ina jukumu la kujadili na kutoa maoni na ushauri kuhusu uandaaji wa mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kila mwaka. Katika kutekeleza jukumu hilo, Kamati ilikutana na Wizara ya Fedha na Mipango kwa ajili ya kupitia na kujadili Taarifa ya Serikali kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2016/17. Kimsingi, Kamati iliridhika na maelekezo ya Serikali katika vyombo husika hasa kuhusu utaratibu wa utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini za Mipango na Bajeti zao ili kuhakikisha matumizi mazuri ya fedha za Serikali (*value for money*) kama miongozo ya kisheria inavyoelekeza, pamoja na namna bora ya ukusanyaji wa mapato na utengaji wa rasilimali fedha kugharamia miradi ya maendeleo. Aidha, mapendekezo

ya mwongozo yalielekeza namna ya kutayarisha Mipango ya Maendeleo kwa Wizara, Taasisi za Serikali, Sekta Binafsi na wadau wengine kwa kuzingatia utekelezaji wa sera za fedha na kodi tukielekea mwaka wa fedha 2017/18.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mapitio hayo, Kamati iliishauri Serikali kuhusu uhuhishaji wa Mfumo wa Programu wa kibajeti na vipaumbele vilivyowekwa ili kuhakikisha tunatanzua vikwazo vya ukuaji wa uchumi na tunajenga uchumi wa viwanda na maendeleo ya rasilimali watu *'Nurturing Industrialization for Economic Transformation and Human Development'*. Pia Kamati iliishauri Serikali kuhusu kuongeza wigo wa kukusanya kodi kwa kuzingatia ubunifu wa vyanzo vipya vya mapato; kutafuta namna bora ya upatikanaji wa fedha kupitia sekta binafsi kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo; pamoja na usimamizi, ufuatiliaji na utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, baada ya majadiliano na Serikali, Kamati iliwasilisha taarifa yake kuhusu maoni na mapendekezo ya Kamati kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya mwaka wa fedha 2017/18, ambayo iliwasilishwa na kuridhiwa na Bunge tarehe 02 Novemba 2016.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ongezeko tuliloainisha kwenye Bajeti ya Serikali tunayoitekeleza sasa bado kuna changamoto kubwa katika upelekaji wa fedha kwa wakati kwa mafungu husika kama zilivyo dhinishwa na Bunge na hivyo kusababisha utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kuwa sio wa kuridhisha kwenye baadhi ya mafungu ukilinganisha na taarifa za makusanyo ya fedha zinazotolewa. Ni vema Serikali ikaangalia kwa umakini suala hili na kutafuta ufumbuzi mapema iwezekanavyo.

2.7 UTAFITI NA UCHAMBUZI KWA AJILI YA KAZI ZA KAMATI

2.7.1 Maelezo ya ujumla

Mheshimiwa Spika, kuhusu kufanya utafiti na uchambuzi wa Sera za Kodi, Sera za Fedha na Sera za kiuhasibu zilizopendekezwa na Serikali, Kamati ilijitahidi kutekeleza jukumu hili kwa kushirikiana na wataalamu mbalimbali wa masuala ya fedha na kodi ambao wameisaidia Kamati katika kutoa uelewa kuhusiana na masuala husika.

Mheshimiwa Spika, Suala la kufanya utafiti na uchambuzi ni pana na endelevu linalohitaji ushirikishwaji wa wadau mbalimbali wenye taaluma na weledi wa masuala husika. Kamati itaendelea kutumia wataalamu wake wa Ofisi ya Bunge pamoja na wataalamu mbalimbali kutoka Serikalini na Sekta Binafsi ili kuhakikisha inakabiliana na changamoto mbalimbali zinazojitokeza katika utekelezaji wa Bajeti ya Serikali. Aidha, bado kuna umuhimu mkubwa wa kuendelea kuimarisha Idara ya Bajeti ya Ofisi ya Bunge ili iweze kuendelea kufanya tafiti na chambuzi nzuri zaidi kulingana na mabadiliko ya maendeleo ya kiuchumi na kisheria yanayoendelea kutokea nchini na duniani kwa ujumla.

2.7.2 Mapitio ya utekelezaji wa Kamati Maalum ya Spika ya mwaka 2012 (Chenge I)

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kuwa tarehe 26 Juni, 2012, Mheshimiwa Spika Mstaafu Anne Makinda aliunda Kamati Maalum kwa madhumuni ya kulishirikisha Bunge kikamilifu katika kuishauri Serikali kuhusu namna bora zaidi ambayo Serikali itaongeza mapato yake na kuyatumia ipasavyo kwa manufaa ya Taifa. Hivyo, Kamati ilijielekeza kuangalia ufanisi wa Serikali katika ukusanyaji wa Mapato kutoka kwenye vyanzo vilivyopo; Kuangalia na kuainisha vyanzo vipya vya mapato ili kuishauri Serikali; Kuangalia vyanzo vinavyoweza kufanyiwa kazi katika Mwaka huu wa Fedha; Kuangalia vyanzo vitakavyoweza kufanyiwa kazi katika Mwaka mwingine wa Fedha pamoja na Kuangalia Jambo lingine lolote lile ambalo Kamati iliona linafaa kulifanyia kazi

Mheshimiwa Spika, Kamati Maalum iliwasilisha Taarifa yake Mwezi Februari 2013 kwa Mhe. Spika ili aweze kuishauri Serikali ipasavyo. Kwa mantiki hiyo, Kamati ya Bajeti iliweka utaratibu wa kufanya ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa mapendekezo hayo kwa kushauriana na Serikali na Sekta Binafsi ili kupata picha halisi ya mapendekezo yaliyofanyiwa kazi, yanayoendelea kufanyiwa kazi na ambayo hayajafanyiwa kazi kabisa; na hivyo Bunge lako tukufu kujua sababu za utekelezaji wa hatua hizi katika kipindi cha miaka mitatu (2013-2016).

Mheshimiwa Spika, Tarehe 01 Septemba, 2016 Waziri wa Fedha na Mipango aliwasilisha mbele ya Kamati, Taarifa ya Serikali kuhusu Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati Maalum ya Bunge kuhusu Mapato na Matumizi (Chenge 1). Taarifa ya Waziri wa Fedha na Mipango ilionyesha kwamba kwa kiasi kikubwa Serikali imetekeleza mapendendekezo husika.

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari tuu Kamati imeridhika na maelezo ya Serikali katika baadhi ya utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika Taarifa ya Chenge I. Maeneo hayo ni yafuatayo:-

- a) **Kuongeza ukusanyaji wa mapato kwa kila mwaka ukilinganisha na pato la taifa pamoja na kupunguza misamaha ya kodi;** Bunge lilitunga Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015 pamoja na kufanya marekebisho mbalimbali kwenye Sheria za Fedha na Kodi zikiwemo Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (2015), Sheria ya Utawala wa Kodi (2014), Sheria ya Ununuzi wa Umma (2016) na Sheria ya Fedha ambazo kimsingi zimeweza kusaidia kupunguza misamaha ya kodi pamoja na kusimamia matumizi ya serikali kwa kiasi kukubwa. Aidha mifumo mbalimbali ya ukusanyaji wa kodi na malipo imeweza kufanyiwa marekebisho ili kuhakikisha mapato yanaendelea kuongezeka mfano matumizi ya 'Electronic Fiscal Device' (EFD), TANCIS, EPICOR-IFMs na TISS, pamoja na uboreshaji wa utayarishaji wa hesabu kwa viwango vya kimataifa (*IPSAS Accrual*).
- b) **Sekta Nishati ya Umeme, mafuta na gesi;** Serikali imefanikiwa kuboresha usimamizi wa Sekta ya Nishati kwa kutunga Sera ya Taifa ya Nishati ya Mwaka 2015 (*The National Energy Policy 2015*); Sheria ya Petroli ya Mwaka 2015 (*The Petroleum Act 2015*); Sheria ya Kusimamia Mapato ya Mafuta na Gesi Asilia ya Mwaka 2015 (*The Oil and Gas Revenue Management Act, 2015*); na Sheria ya Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali za Madini, Mafuta na Gesi Asilia Tanzania ya Mwaka 2015 (*The Tanzania Extractive Industries (Transparency and Accountability) Act, 2015*); na Mkataba Kifani wa Uzalishaji na Ugawanaji wa Mapato ya Mafuta na Gesi wa Mwaka 2013 (*Model Production Sharing*

- Agreement 2013*). Rasimu za Kanuni za sheria hizo zinaendelea kukamilishwa. Aidha, Serikali imeendelea kufanya mazungumzo kati yake na makampuni mbalimbali yaliyowekeza katika uzalishaji wa gesi ili kuwezesha uchimbaji wa visima vipya na hivyo kuweza kukidhi mahitaji ya ujazo wa bomba la gesi;
- c) **Huduma za Viwanja vya Ndege;** Viwango vipya vya ada za leseni ya usafiri wa anga, leseni za *ground handling* na *air services* vya mwaka 2003 vimehuishwa na kuanza kutumika 2013, mradi wa ukarabati na upanuzi wa jengo la pili la abiria (Terminal II) unaendelea; ukarabati na upanuzi wa viwanja mbalimbali vikiwemo vya mwanza, Dodoma, na Dar es Salaam unaendelea. Aidha, Kamati inaipongeza Serikali kwa kufanikiwa kununua Ndege kubwa mbili aina ya (*Bombardier*) pamoja na mpango wake wakuongeza ndege nyingine tano siku za usoni lakini inaendelea kuisisitiza umuhimu wa kusimamia vizuri ndege hizo ili Serikali iweze kutoa huduma na kuongeza mapato kupitia ndege hizo;
- d) **Bandari, barabara na reli;** mradi wa kuwaunganisha pamoja watoa huduma kwa njia ya mtandao (Single Window System) umekamilika na sasa unauhishwa pamoja na mradi wa TANCIS uliowekwa na Mamlaka ya Mapato (TRA), mizigo yote ya nchini (local import) inapelekwa ICD isipokuwa ile ambayo iko katika makontena yanayotakiwa kubaki bandarini (LCL), Mamlaka ya Bandari imeboresha miundo na mifumo yake kiutendaji. Pia, Serikali imeendelea kukarabati na kujenga barabara mbalimbali nchini katika kiwango cha lami pamoja na kuendelea kukarabati miundombinu ya reli.
- e) **Mawasiliano ya simu za mkononi;** mabadiliko yaliyofanyika kwenye Sheria mpya ya VAT ya mwaka 2014 iliyoanza kutumika Julai 2015, imejumuisha utozaji wa kodi wa huduma zote za simu zilizopendekezwa na Kamati. Aidha, Serikali bado inaboresha mtambo wa *Telecommunication Traffic Monitoring System* (TTMS) ili kuweza kutambua mapato ya miamala ya simu za ndani na huduma nyinginezo (on-net); Hata hivyo, pamoja na hatua iliyofikiwa na Serikali katika eneo hili, Kamati haikupata taarifa ya ukamilishaji wa uboreshaji wa mtambo wa huo ili uweze kukamata miamala ya mawasiliano ya simu za ndani.

- f) **Miradi ya chuma na makaa ya mawe ya Liganga na Mchuchuma;** Mradi huu ni wa ubia kati ya Serikali kupitia NDC na *Sichuan Hongda Group Company* kutoka China. Uwekezaji katika miradi hii miwili ni takribani Dola za Marekani Bilioni 3.0. Aidha, hisa za Serikali ni asilimia 20 na *Sichuan Hongda Group Company* asilimia 80. Ujenzi wa mgodi na kituo cha kufua umeme kutokana na makaa ya mawe unatarajiwa kuanza robo ya kwanza ya mwaka 2017 na uzalishaji wa umeme unategemewa kuanza mwaka 2019/20.
- g) **Maliasili na Utalii;** Serikali imeimarisha usimamizi wa mazao misitu kwa kufanya marekebisho ya miongozo ya Uvunaji endelevu wa mazao ya misitu (katika misitu ya asili, mikoko na mashamba ya miti) pamoja na tozo kwa huduma na mazao ya misitu (GN 324 ya Agosti, 2015). Miongozo hiyo inahimiza udhibiti wa uvunaji na usafirishaji wa mazao ya misitu kwa kuzingatia masharti na taratibu zilizoainishwa. Serikali imeanzisha Tozo ya maendeleo ya Utalii (TDL), ili baadhi ya fedha za Tozo hiyo zitumike kugharamia shughuli ya Utangazaji; aidha, Wizara kupitia mashirika yake kama TANAPA, NCAA na TTB imekuwa ikihamasisha utalii wa ndani kwa kuratibu matamasha na kupunguza bei kwenye tozo za vivutio vya utalii.
- h) **Ardhi;** Serikali imeimarisha upigaji wa picha katika maeneo mbalimbali kwa kujenga kituo cha kupokea picha za anga (*direct satellite receiving station*) na hivyo kurahisisha uthaminishaji na upimaji ardhi. aidha, serikali imetenga mipango yake katika muda mfupi, kati na mrefu ili kuhakikisha inaimarisha upimaji wa ardhi na kupunguza migogoro ya ardhi ili kuongeza mapato ya Serikali kupitia sekta hii.
- i) **Uvuvi;** imeanza kufanyia marekebisho ya kanuni za Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu ya 2009 kwa kuongeza ada za leseni na ada za huduma kwa meli za uvuvi na meli zinazosaidia uvuvi, *Vessel Monitoring System* (VMS) na Masharti ya Leseni ya uvuvi wa Ukanda wa Uchumi wa Bahari (Exclusive Economic Zone-EEZ). Uvuvi wa Bahari kuu ni eneo ambalo Serikali imekuwa ikipoteza mapato mengi kwa kutolisimamia ipasavyo.

j) **Madini;** Suala la **'super profit tax'** limeshaanza kufanyiwa kazi na Serikali kwa kuangalia Makubaliano ya Namna ya Kugawana Mapato ya Uzalishaji ambayo Serikali huingia na makampuni ya madini kwenye kipengele cha kutoza kodi kwenye faida kubwa ya ziada (additional profit tax-APT) kama ilivyoelekezwa na "Model Production Sharing Agreement"; Ukaguzi wa hesabu za fedha na kodi za migodi mikubwa ya dhahabu umeendelea chini ya TMAA.

Mheshimiwa Spika; Hata hivyo bado yapo mapendekezo kadhaa ambayo hayajafanyiwa kazi na Serikali kwa sababu mbalimbali. Baadhi ya mapendekezo hayo ni kukamilisha utafiti na tathmini ya ukusanyaji wa mapato kupitia vyanzo vya bahari kuu; Kukamilisha kanuni za sheria za kusimamia mapato ya mafuta na gesi asilia ya Mwaka 2015 na Sheria ya Uwazi na uwajibikaji katika rasilimali za madini, mafuta na gesi asilia Tanzania ya mwaka 2015; Kulipa deni la TANESCO ambalo hadi mwezi Agosti 2016 lilifikia takribani shilingi bilioni 794.9; na Kukamilisha miradi mbalimbali ya nishati ya umeme ikiwemo kinyerezi na miradi miradi mingine ya nishati mbadala inayoendeshwa kwa nguvu ya maji (hydro), jotoardhi (geothermal), upepo (wind power) na umeme wa jua (solar power).

2.8 MAFUNZO NA SEMINA KWA KAMATI YA BAJETI

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Mwezi Januari – Desemba 2016, wajumbe wa Kamati walipata mafunzo machache ya ndani (local training) kuhusu usimamizi na utekelezaji wa Sheria ya Bajeti, Sheria ya Fedha, Sheria ya Manunuzi ya Umma pamoja na masuala mbalimbali ya kibajeti na kiuchumi yanayohusu sekta binafsi ambayo kwa kiasi fulani yalisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake. Aidha, Kamati haikupata fursa ya kupata mafunzo ya nje ambayo yangewezesha wajumbe wa Kamati kuongeza ujuzi na uwezo wa kusimamia ipasavyo masuala ya kibajeti na uchumi.

Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha uwezo wa Kamati na Bunge lako ili liweze kusimamia ipasavyo Sheria ya Bajeti na kuisadia Serikali katika kutatua changamoto ya upatikanaji wa Mapato, Kamati inahitaji kupata mafunzo na uzoefu kutoka katika Mabunge mengine ambayo yana Kamati za Bajeti au Kamati zenye majukumu

yanayofanana na Kamati hii, mathalani katika Mabunge ya nchi za Kenya, Uganda, Nigeria, Ghana au Australia ambayo yamepiga hatua kubwa katika usimamizi wa utekelezaji wa Bajeti zao.

2.9 VIKAO VYA KAMATI NA WADAU MBALIMBALI WA MASUALA YA BAJETI

Mheshimiwa Spika, Kamati ingependa kuwatambua wadau wa masuala ya bajeti na uchumi ambao wameshirikiana na Kamati kikamilifu katika utekelezaji wa majukumu yake kwenye kipindi husika: -

- a) Serikali na baadhi ya taasisi zake kama Wizara ya Fedha na Mipango, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Benki Kuu ya Tanzania (BOT), Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT), Ofisi ya Msajili wa Hazina (Treasury Register), Mamlaka ya Soko la Mitaji na Dhamana (CMSA);
- b) Sekta Binafsi, chini ya umoja wao (*Tanzania Private sector Foundation*) ambao Kamati ilikutana nao mara kadhaa kupata maoni yao kuhusu hatua na utekelezaji wa kodi nchini;
- c) Shirikisho la watoa Huduma za Utalii nchini (*Tourism Confederation of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati kuhusu namna bora ya kuongeza mapato ya Serikali kupitia sekta ya utalii;
- d) Umoja wa watoa huduma za simu nchini (*Mobile Operators Association of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati kuhusu namna bora ya kuongeza mapato ya Serikali kupitia sekta ya mawasiliano;
- e) Umoja wa wenye mabanki nchini (*Bankers Association of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati masuala kadhaa ya kibenki na namna bora ya Serikali kupata mapato ya Serikali kupitia njia mbalimbali za kibenki;
- f) Umoja wa watoa huduma za Bima nchini (*Tanzania Insurers Association*) ambao walishauriana na Kamati kuhusu uwezekano wa kupanua huduma za bima hususan katika shughuli za bima ya uchimbaji wa gesi na madini; na

- g) *Tanzania Chamber of Minerals and Energy* ambao walishauriana na Kamati kuhusu kodi mbalimbali zinazototwa kwa Kampuni za Madini na Nishati nchini.
- h) Baraza la Taifa la Biashara (TNBC) kujadili Taarifa kuhusu masuala ya usimamizi na uwekezaji katika biashara na masuala yanayohusu sera na sheria mbalimbali zinazosimamia utekelezaji wa majukumu yao.
- i) Presidential Delivery Bureau (PDB) kwa ajili ya kupokea na kujadili Taarifa kuhusu mwenendo wa upatikanaji wa vyanzo vipya vya mapato (*Resource mobilization*)
- j) Benki Kuu ya Tanzania (BOT) kwa ajili ya kupokea Taarifa kuhusu Hali ya Uchumi kwa mwaka 2015; na mwenendo wa riba ya dhamana za Serikali na mwenendo wa riba za mikopo (loans) na amana (deposits) kwenye mabanki ya biashara kwa kipindi cha miaka mitano (2011/12 - 2014/15).
- k) Wizara ya Fedha na Mipango kwa ajili ya kujadili kuhusu Taarifa ya Mwenendo wa mikopo na misaada kutoka kwa wahisani kwa kipindi cha miaka mitano (2011/12-2014/15); Taarifa ya tathmini na mchanganuo wa Deni la Taifa na Uhimilivu wake (*Taratibu za ukopaji wa ndani, taratibu za ukopaji wa nje, mchanganuo wa malipo ya ndani, mchanganua wa malipo ya nje*); na Mchanganuo wa miradi iliyofadhiliwa kutokana na Deni la Taifa.
- l) Asasi ya Kiraia (*Tanzania Coalition on Debt and Development - TCDD*) inayojihusisha na masuala ya Deni la Taifa na Maendeleo ambayo iliwaongezea wajumbe wa Kamati kuhusu masuala ya Deni la Taifa.
- m) Wakala wa Ukaguzi wa Madini Tanzania (TMAA) kwa ajili ya kujadili kuhusu Taarifa za ukaguzi wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali katika Sekta ya Madini nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati inawapongeza na kuwashukuru wadau na taasisi zote zilizoshirikiana na Kamati. Hata hivyo, Kamati inatoa angalizo kuwa haitajishughulisha na maoni au mapendekezo yasiyokuwa na tija na maslahi ya kitaifa.

3.0 CHANGAMOTO ZILIZOJITOKEZA KATIKA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA 2015/16 NA ROBO YA KWANZA YA MWAKA 2016/17

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kufanya tathmini ya utekelezaji wa bajeti ya mwaka wa fedha 2015/2016 na utekelezaji wa Bajeti ya robo ya kwanza ya mwaka wa fedha 2016/17. Katika tathmini hiyo Kamati ilibaini masuala na changamoto kadhaa katika utekelezaji wa bajeti kama ifuatavyo:-

- a) Changamoto katika utekelezaji wa Sheria ya Bajeti ya mwaka 2015 hususani kwa upande wa Serikali kuwasilisha kwa wakati Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha robo Mwaka na ushirikishwa wa wadau kwenye hatua za kibajeti zinazotekelezwa na Serikali.
- b) Ucheleweshaji wa kutolewa fedha na Hazina pamoja na upatikanaji kidogo wa mapato kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo;
- c) Washirika wa Maendeleo (Development Partners) kutokutoa kwa wakati au kutoa kwa kiwango pungufu cha fedha walizoahidi wakati wa maandalizi ya Bajeti na hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi ya maendeleo.
- d) Ukuaji wa kasi wa Deni la Taifa ambao unaweza kusababisha Serikali kushindwa kugharamia utekelezaji wa bajeti yake;
- e) Urasimu mkubwa katika taratibu za manunuzi na uwezo mdogo wa wakandarasi wa ndani na hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa wakati;

- f) Serikali kutokuwa na ubunifu katika kufanyia utafiti wa kupata vyanzo vipya vya mapato na pia kutochukua uamuzi wa haraka kutumia vyanzo vipya vya mapato vinavyopendekezwa na wadau wa masuala ya kodi;
- g) Ukusanyaji hafifu wa maduhuli ya Serikali kwa baadhi ya Wizara, Taasisi za Serikali na Halmashauri. Aidha, ukusanyaji mdogo wa kodi ya majengo hususan kwa maeneo ya Halmashauri ambayo Mamlaka ya Mapato (TRA) ilipaswa kukusanya kwa kuzingatia marekebisho yaliyofanywa na Sheria ya Fedha ya mwaka 2016 umesababishwa na kuchelewa kukamilika kwa mifumo ya ukusanyaji kodi za Halmashauri unaoandaliwa na TRA.
- h) Serikali kutowasilisha kwa wakati Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya robo kwanza ya mwaka wa fedha 2016/17.
- i) Kuwepo kwa mwitikio mdogo wa matumizi ya mashine za kielektroniki (EFDs) kwa baadhi ya wateja na walipakodi.
- j) Uwepo wa watumishi hewa na wanafunzi huwa na hivyo kuigharimu Serikali fedha nyingi katika kulipa mishahara na kutoa mikopo ya elimu ya juu kwa watumishi na wanafunzi wasiostahili.
- k) Wigo mdogo wa Kodi unaosababishwa na kutofanyika kwa maboresho ya mfuko wa kodi ili uwe rafiki zaidi kwa wafanyabiashara wadogo; kutorasimishwa kwa sehemu kubwa ya shughuli za kiuchumi hususan wafanyabiashara wadogo ambao hawajasajili biashara zao.
- l) Serikali bado haijaweza kukamilisha zoezi la kutathmini uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni (*Sovereign credit ratings*) ili Serikali iweze kukopa mikopo yenye masharti nafuu katika soko la kimataifa kwa ajili ya kugharamia nakisi ya Bajeti.

4.0. MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

4.1 Utekelezaji wa Sheria ya Bajeti;

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali pamoja na taasisi zake kuhakikisha inatekeleza kikamilifu masharti na kanuni za Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015 ikiwa ni pamoja na Serikali kuhakikisha inawasilisha kwa wakati Bungeni taarifa zote zilizoainishwa kwenye sheria hiyo hususani taarifa za utekelezaji wa bajeti kwa kila robo mwaka.

4.2 Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2016;

Mheshimiwa Spika, Kamati inasisitiza Serikali kuhakikisha inatekeleza Sheria ya Fedha ya mwaka 2016 kama ilivyopitishwa na Bunge hasa katika maeneo yafuatayo:-

- a) Sharti la kisheria kwa kampuni za mawasiliano kujisajili katika soko la hisa la Dar es Salaam (DSE) na kuhakikisha watazania wanamiliki asilimia isiyopungua 25 ya mtaji wa kampuni zinazomiliki leseni za kujenga miundombinu ya mawasiliano (network facilities) na kutoa huduma za mawasiliano (network services/application services); na vilevile kuhakikisha watazania wanamiliki asilimia isiyopungua 51 ya mtaji wa kampuni zinazomiliki leseni ya huduma ya utangazaji (content services licensee);
- b) Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kuhakikisha inakamilisha haraka iwezekanavyo mifumo ya ukusanyaji wa mapato ya Halmashauri ili kuweza kuongeza ukusanyaji wa mapato husika mathalani kodi ya majengo na kodi ya pango;
- c) Ukopaji wa mikopo ya ndani usizidi kiwango kilichoidhinishwa na Bunge na uzingatie hali uchumi na ukwasi wa mabanki katika vipindi husika;

4.3 Usimamizi wa Deni la Taifa

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba kwa mujibu wa maelezo ya Serikali kuwa Deni la Taifa ni himilivu, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha ukopaji na ulipaji wa

Deni hilo hauathiri ugharamiaji wa bajeti ya Serikali. Pia, Serikali ihakikishe inakamilisha zoezi la tathmini ya uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni (*Sovereign Credit Rating*)

4.4 Utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inapeleka kwa wakati fedha za kugharamia miradi ya maendeleo; kufuatilia na kusimamia tathmini ya utekelezaji wa mipango husika; inatumia ipasavyo fursa za kiuchumi za ustawi; inawekeza ipasavyo katika nishati ya umeme; inashirikisha kikamilifu sekta binafsi na kuendelea kuandaa na kuboresha rasilimali watu wenye ujuzi na elimu ya kutosha.

4.5 Urasimishaji wa Sekta isiyo rasmi

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuisisitizia Serikali kuhakikisha inaongeza juhudi katika zoezi la urasimishaji wa biashara na shughuli ndogondogo za kiuchumi ili kuongeza wigo wa upatikanaji wa mapato na kudhibiti upotevu wa mapato. Sambamba na hili, Serikali ikamilishe haraka mfumo wa kuwatambua walipa Kodi kwa kutumia TIN na vitambulisho vya kitaifa (National IDs.); kuboresha utataratibu wa kuwasilisha ritani kwa sekta isiyo rasmi pamoja na kuimarisha utawala na usimamizi wa kodi kwa kuwatambua walipa kodi kwenye vitalu (Block Management System).

4.6 Ukuaji wa sekta ya kilimo

Mheshimiwa Spika, kwa malengo ya kuongeza ukuaji wa sekta hii inayojiri takribani asilimia 70 ya watanzania, kufanikisha juhudi za kupunguza umaskini hasa vijijini na kuchochea mapinduzi ya viwanda; Kamati inaishauri Serikali kuanza kutekeleza mikakati madhubuti ya kuinua sekta hii kwa kuboresha kilimo cha umwagiliaji; kuboresha teknolojia ya kilimo; kuweka masoko ya uhakika ya mazao ndani na nje ya nchi; kuwezesha uanzishaji wa viwanda vingi vya usindikaji wa mazao ya kilimo (agro-processing industry) na kusambaza maafisa ugani wa kutosha katika maeneo yote nchini.

4.7 Hoja za Kamati za Bunge za kisekta zenye maslahi ya kitaifa

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inatoa ushirikiano wa kutosha kwa Bunge wakati wa kujadili, kushughulikia na kutekeleza hoja za Kamati za Bunge za Kisekta zenye maslahi ya kitaifa ili kuleta tija ya zoezi zima la kutathmini utekelezaji wa bajeti za Wizara na taasisi zake kwa mwaka wa fedha uliopita na kuchambua makadirio ya bajeti za Wizara na taasisi husika kwa mwaka wa fedha unaofuata.

4.8 Utekelezaji wa mapendekezo ya Bunge ya kuongeza vyanzo vipya vya mapato

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa utekelezaji wa mapendekezo ya Chenge I, Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kukamilisha masuala yafuatayo:-

- a) Kukamilisha utafiti na tathmini ya ukusanyaji wa mapato kupitia bahari kuu;
- b) Kukamilisha Kanuni za Sheria za kusimamia mapato ya mafuta na gesi asilia ya Mwaka 2015 na Sheria ya Uwazi na Uwajibikaji katika rasilimali za madini, mafuta na gesi asilia Tanzania ya mwaka 2015;
- c) Kulipa deni la TANESCO ambalo hadi mwezi Agosti 2016 lilifikia takribani shilingi bilioni 794.9;
- d) Kukamilisha miradi mbalimbali ya nishati ya umeme ikiwemo Kinyerezi II na miradi miradi mingine ya nishati mbadala inayoendeshwa kwa nguvu ya maji (hydro), jotoardhi (geothermal), upepo (wind power) na umeme wa jua (solar power).

4.9 Mafunzo ya Kamati ya Bajeti

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuisitiza umuhimu wa Wajumbe wa Kamati ya Bajeti kupata mafunzo ya mara kwa mara hasa ya nje ili yaweze kuwajengea uwezo na ujuzi wajumbe pamoja na sekretarieti ya Kamati ambao utaiwezesha Kamati ya Bajeti kuisimamia ipasavyo Sheria ya Bajeti na Sheria zingine

za fedha na kuisaidia Serikali katika kutatua changamoto za upatikanaji wa mapato ya kutosha kuweza kugharamia bajeti yake.

5.0. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kukushuruku kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu. Napenda nimshukuru Mheshimiwa Dkt. Philip Isidori Mpango (Mb), Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Dkt. Ashatu Kijaji (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango kwa ushirikiano waliutoa kwa Kamati. Nawashukuru pia wataalamu wote kutoka Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Taasisi mbalimbali za Fedha ambao wamefanya kazi na Kamati hii katika kipindi hiki. Aidha, kwa namna ya pekee kabisa napenda kuwashukuru wadau mbalimbali wa masuala ya biashara na kodi ambao wameshirikiana na Kamati hii katika hatua mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii pamoja na Wajumbe Waalikwa kwa umakini wao katika kujadili na kutoa mapendekezo mbalimbali kwa Serikali kupitia taarifa ambazo Kamati ya Bajeti iliwasilisha Bungeni. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia, Mb – Mwenyekiti
2. Mhe. Josephat Sinkamba Kandege, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hamida Mohamedi Abdallah, Mb
4. Mhe. Jerome Bwanausi, Mb
5. Mhe. Mbaraka Kitwana Dau, Mb
6. Mhe. Mendrad Lutengano Kigola, Mb
7. Mhe. Maria Ndilla Kangoye, Mb
8. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb
9. Mhe. Agustino Manyanda Masele, Mb
10. Mhe. Janet Zebedayo Mbene, Mb
11. Mhe. Freeman Aikael Mbowe, Mb
12. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb

13. Mhe. Makame Kassim Makame, Mb
14. Mhe. Cecil David Mwambe, Mb
15. Mhe. Susana Chogidasi Mgonukulima, Mb
16. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb
17. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb
18. Mhe. Ali Hassan Omari, Mb
19. Mhe. Martha Jachi Umbulla, Mb
20. Mhe. David Ernest Silinde, Mb
21. Mhe. Jitu Vrajlal Soni, Mb
22. Mhe. Andrew John Chenge, Mb
23. Mhe. Joseph Roman Selasini, Mb
24. Mhe. Dalaly Peter Kafumu, Mb
25. Mhe. Japhet Ngalilonga Hasunga, Mb
26. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb
27. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru pia Katibu wa Bunge Dr. Thomas Kashililah na watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake vizuri. Aidha, napenda kuishukuru Sekretarieti ya Kamati kwa kuihudumia vema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Hawa A. Ghasia, Mb

MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI
04 Februari, 2017